

ПОЛІСЬКЕ ЛОЗОВЕ КОЗАЦТВО – ПОПЕРЕДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Юрій КАЛІБЕРДА,
кандидат історичних наук, завідувач кафедри
гуманітарних дисциплін ДФ ВМУРоЛ «Україна»

Калиберда Ю. Поліське лозове козацтво – попередник Української Повстанської Армії.
У статті розглянута історія створення і бойовий шлях Поліського лозового козацтва та його участь у боротьбі за українську державність у 1939–1941 роках.

Ключові слова: Поліське лозове козацтво, Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія.

Калиберда Ю. Полесское лозовое казачество – предшественник Украинской Повстанской Армии.
В статье рассматривается история создания и боевой путь Полесского лозового казачества и его участие в борьбе за украинскую государственность.

Ключевые слова: Полесское лозовое казачество, Организация украинских националистов, Украинская повстанческая армия.

Kaliberda J. Polesskogo wicker Cossacks – Ukrainian Insurgent Army.
The article reviews the creation and fighting way Polesskogo wicker Cossacks and his participation in the struggle for Ukrainian statehood in the 1939–1941 biennium

Keywords: Poliske Vine Cossacks, the Organization of Ukrainian Nationalists, the Ukrainian Insurgent Army.

Поліське лозове козацтво – українське військове формування, що діяло на Поліссі у 1939–1941 роках. Поява і діяльність цієї оригінальної та найбільш загадкової у вітчизняній військовій історії мілітарної одиниці стало відкритим проявом регіонального патріотизму, прямою відповіддю населення українського Полісся та Волині на загрозу Другої світової війни 1939–1945 років, сміливою та відчайдушною спробою створення власної збройної сили в умовах бездержавного статусу української нації.

На думку деяких дослідників, Поліське лозове козацтво увійшло в історію як національне збройне формування, яке справедливо можна вважати безпосереднім попередником Української Повстанської Армії (УПА).

Бойовий шлях та діяльність Поліського лозового козацтва відноситься до розряду слабо досліджених тем історії України. Сучасному досліднику приходиться буквально по крихтах збирати інформацію про цю військову формуацію, біографії її командирів та вояків.

Так, одним із перших історію Поліського лозового козацтва у загальних рисах подав на сторінках своєї відомої праці «Українська Повстанська Армія. 1942–1952. Документи і матеріали» (Мюнхен, 1953) відомий американський історик українського походження Петро Мірчук [19, 192–193].

Іншим важливим історичним джерелом щодо теми дослідження є мемуари діяча українського національно-визвольного руху та члена Організації українських націоналістів (ОУН) зі шкільних років Петра Івановича Башука «Спогади надбужанця про Лозове Козацтво» [25, 51–63].

Хронологічно «Спогади» охоплюють кількатижневий період перебування їх автора у серпні–вересні 1939 року на посаді організатора та командира Поліського лозового козацтва і вміщують багато маловідомої та цікавої інформації з історії створення та бойової діяльності Лозових козаків на початку німецько-польської війни 1939 року.

Про Поліське лозове козацтво досить фрагментарно згадують на сторінках своїх наукових публікацій А. Бедрій, К. Бондаренко, В. Дзьобак, Ю. Киричук, І. Патриляк, М. Посівнич, С. Ткаченко та ін. [2, 8–9; 3, 382; 8, 91–92; 13–14; 19, 192–193; 20, 72–73; 21; 24, 26; 6, 47–48]. Деякі відомості про організаторів та членів Поліського лозового козацтва надають також мемуари учасників тих подій [16–18; 22].

У той же час сучасній вітчизняній історіографії бракує серйозного наукового дослідження з історії цієї військової формації, яке б на солідній джерельній базі надало неупереджену та об'єктивну оцінку внеску її вояків у боротьбу за Українську державність під час Другої світової війни 1939–1945 років.

Поліське лозове козацтво має свою передісторію.

Загострення польсько-українських взаємостосунків у 1930-х роках через радикальну політику уряду Польщі щодо національних меншин призводить до активізації українських політичних угруповань на території Західної України, серед яких домінуючу роль відігравала Організація Українських Націоналістів.

Проголосивши незалежну Українську державу, ОУН, опираючись на власні сили, прагнула використати тогочасну політичну ситуацію на свою користь та самотужки приступила до створення власних військових формувань, які б, на думку її Проводу, у майбутньому, за відповідних обставин, повинні були включитися у збройну боротьбу за відновлення державної незалежності.

З цієї причини військовий референт Організації українських націоналістів на Північно-Західних Українських землях (ПЗУЗ) Василь Сидор – «Шелест» – (1910–1949) в середині 30-х років ХХ ст. висунув ідею організації спеціальних військових відділів ОУН, «які, на взірць колишніх відділів УВО (Української військової організації – *Авт.*), рейдували б Поліссям й Волиню і, відповідно до розвитку політич-

ної ситуації, перейшли б взовж Прип'яті в Східну Україну або стали б зв'язком проти польської повстанчої армії на ПЗУЗ» [19, 192].

У липні 1937 року В. Сидором на Поліссі була створена військова організація під кодовою назвою «Вовки», на ґрунті якої влітку 1939 року постало Поліське лозове козацтво.

До складу «Вовків» входило дві бойові групи. Перша така група у кількості 25 (за іншими даними – 32) «випробуваних бойовиків ОУН» під проводом майбутнього керівника рефентури Служби Безпеки ОУН на ПЗУЗ Василя Макара – «Сіроманця» – (1908-1941рр.) з липня 1937 року почала діяти у лісах біля Янова (Іваново) на Берестейщині (Полісся). Одним із організаторів першої самооборонної групи «Вовків» був колишній в'язень Берези Картузької Петро Башук [10, т. 2, 355].

Другий такий бойовий відділ невдовзі був створений на Горохівщині (Волинь) [19, 192; 12; 20, 72]. Планувалось також створити інші групи.

Основним завданням цих груп був збір військової інформації, здобуття та переховування зброї, охорона ліній зв'язку, саботажно-диверсійні акції, підготовка місцевого населення до антипольського повстання тощо.

Невдовзі вже перші дії «Вовків» (погроми маєтків польських поміщиків, сутички з місцевими комуністами, захисна акція українських торговців у Сокалі (12 липня 1937 р.), вбивство агента поліції Я. Душка та ін.) зробили Василя Сидора та його бойовиків широко відомими на теренах Західної України [6, 47; 18, 214-215].

Проте Шелесту та його однодумцям на той час так і не вдалося виконати свого головного завдання – підняти населення Полісся та Волині на збройне повстання проти польської влади та створити на базі «Вовків» повстанську армію.

Польська поліція досить швидко вийшла на слід підпільників і заарештувала більшість керівників українських націона-

Василь Сидор-Шелест

лістів (у тому числі В. Сидора та П. Башука) та членів бойових груп «Вовки» [19, 192; 22, 117-121].

Після низки показових судових процесів, що широко висвітлювалися на сторінках тогочасної польської преси, всі заарештовані отримали великі терміни ув'язнення, які вони вимушені були відбувати у польських в'язницях та горезвісному концтаборі Береза Картузька.

З масовими арештами українських революціонерів діяльність бойових груп на території Волині та Полісся на певний час була припинена, а вцілілі члени «Вовків» вимушені були саморозпуститися.

Напередодні німецько-польської війни 1939 року перед керівництвом ОУН знову постало питання по відновленню бойової діяльності на території Полісся.

На початку 1939 року нові спроби створення власних збройних загонів здійснили

*Організатор Поліського лозового козацтва
Василь Загакайло-«Білий»*

провідники Крайової езекутиви Організації українських націоналістів на Північно-Західних Українських землях (КЕ ОУН на ПЗУЗ) Іван Скоп'юк – «Сатана» (1909 – 1941) та Андрій Закоштуї – «Василь» [18, 570; 2, 8-9; 21, 349].

На допомогу їм навесні 1939 року з Галичини прибули члени Організації українських націоналістів Семен Левицький («Кліщ») та Андрій Мандзій («Байда»).

Їх скерування на Полісся не було випадковим, – стверджує сучасний історик М. Посівнич. – Адже наприкінці 1930-х років ОУН посилювала свою роботу на слабо опанованих теренах Західної України.

Рівень національної свідомості місцевих українців був низьким через відсутність громадського руху і установ, якісної освіти, колонізаційної політики поліського воєводи Я. Костека-Бернацького, потужний вплив комуністів тощо. Тому було створено Поліську округу ОУН, а місцеву мережу під-

силено випробуваними революціонерами з Галичини та Волині» [21, 349].

З історичної літератури відомо, що в організаційній роботі зі створення бойових груп на Поліссі активну участь також взяли Семен Лось і Кіндрат Адамський, які проживали на хуторі біля с. Скибич Дорогичинського повіту, колишній старшина польської армії Володимир Війтюк – «Погоня» (1913-1941), Сильвестр і Петро Мацкевичі, а також провідниця ОУН на Поліссі Оксана Степура-Пеленська – «Ріко» [21, 349; 1].

Зусиллями цих людей у липні 1939 року в околицях Янова під Дорогичином постанала «Поліська Січ» – «осідок військово-повстанчого загону «Поліського Лозового Козацтва» [19, 192].

Своєю назвою його організатори, з одного боку, ніби висловили вірність багатовіковим традиціям героїчної боротьби українського козацтва за Українську державність, а з іншого – проголосили себе прямими продовжувачами справи вояків однойменного українського куреня (створений у січні 1919 р. в м. Кобрині для боротьби з більшовиками і поляками; командир – П. Макарук) періоду Визвольних змагань 1917–1921 років в Україні, який впродовж свого короткого існування (до лютого 1919 р.) брав участь у боях з поляками на території Полісся.

Неважко також підрахувати, що саме фактом заснування «Поліської Січі» у липні 1939 року біля с. Янова під Дорогичином на Берестейщині Лозові козаки на два роки випередили появу іншої широкозвісної «Поліської Січі» – військового формування-попередника Української повстанської армії (УПА), створеного влітку 1941 року на Поліссі за згодою уряду Української Народної Республіки (УНР) в екзилі відомим учасником визвольної боротьби, колишнім офіцером Армії УНР Тарасом Бульбою-Боровцем (1908-1981).

З іншого боку, дата створення Поліського лозового козацтва збігається зі ство-

ренням Українського легіону Романа Сушка (липень-серпень 1939 р.), який підпорядковувався командуванню Вермахту і традиційно у вітчизняній військовій історіографії вважається першим військовим формуванням ОУН, створеним під час Другої світової війни [26].

«До командного складу загону (Поліського лозового козацтва – Авт.), – стверджує історик П. Мірчук, – належали: поліщук В. Війтюк-Погоня, капітан польської армії; Ромашківський, військовий інструктор з Луцька; поліщук Лось-Адамський, на хуторі якого містилася головна квартира «Поліської Січі»; А. Карий, студент зі Львова; Федір з Янова; А. Бульба з Бережанщини; В. Загакайло-Білий зі Стрийщини; Оксана П.-Ріка з Волині» [19, 192].

Важливу роль на етапі створення та становлення Поліського лозового козацтва відіграв його перший командир, вже згадуваний у цій статті активний член ОУН Петро Башук – «Чок», який 16 червня 1939 року разом з членом Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ Ярославом Гайвасом – «Андрухом» та Петром Канюкою здійснив відчайдушну втечу з польської в'язниці «Бригідки» у Львові.

У серпні 1939 року за дорученням керівництва Організації українських націоналістів він був призначений провідником ОУН на Поліссі (замість О. Степури-Пеленської) і прибув на Берестейщину з завданням організувати повстання на Поліссі.

Впродовж декількох тижнів під керівництвом П. Башука детально було досліджено переходи кордону на радянський бік, пункти переховування повстанців у Пінському, Дорогичинському, Столинському, Давигородському, Сарнинському, Лунинецькому повітах.

Вже перше ознайомлення зі справами на «місці» довело, що це завдання було не з легких. Наближення війни докорінно змінювало плани діяльності підпільників. Потрібна була загальна мобілізація населення і перехід до відкритої конфронтації з поль-

Петро Башук. Провідник ОУН на Поліссі. У вересні 1939 р. – командир Поліського лозового козацтва

ською окупаційною владою, а головне – бракувало стрілецької зброї та набоїв.

Прийнявши наприкінці серпня 1939 року справи у Олени Степури-Пеленської («Ріко»), Петро Башук («Чок») разом з В. Війтюком («Погонєю»), С. Левицьким («Кліщем»), А. Мандзієм («Байдою»), В. Загакайлом («Білим»), Ховайлом («Ромашківським») через Янів повернулися на «головну квартиру», що була на хуторі Кіндрата Адамського.

Їх безпеку гарантували стрільці Кость, Земляк, кур'єри Саша, Вова та Коля. На своєму озброєнні група мала декілька застарілих гвинтівок, один обріз, три пістолети (типу ФН-6.35 та ФН-7.65) з 27-ма набоями до них та мисливський ніж.

«Озброєння наше майже ніяке... Дальшим нашим «озброєнням» була маленька бібліотека, – згадував на сторінках своїх

«Лозовий козак» Петро Башук у Мюнхені, 1947 р.
(перший зліва)

«Спогадів» П. Башук, – машина до писання і циклостип. Решта – люди й матеріали – мали надійти зі Львова, а для прискіпшення висилки поїхала, власне, Ріко. Хлопці цілими днями були на селах в розвідувальній акції» [25, 53].

На своїй нараді члени «Поліської Січі» прийняли рішення: до прибуття «допомоги» з Галичини посилити агітаційно-пропагандистську роботу з мешканцями поліських сіл з метою підготовки до «повстання проти Польщі».

Друковані листівки («летючки») з відозвами, у яких «закликали ми (бойовики – Авт.) не йти в польську армію, а хто охоту має, хай іде з нами...», «рознесені по селах, зробили на поліщуків надзвичайне враження» і вже через декілька днів до загону зголосилося «кільканадцять перших «рекрутів Лозового Козацтва» [25, 53].

Агітація членів «Поліської Січі» серед мешканців навколишніх сіл на початку німецько-польської війни 1939 року привернула увагу місцевих комуністів – членів Комуністичної партії Західної України (КПЗУ).

З вересня 1939 року після переговорів, які здійснювалися через «Земляка», до націоналістів долучилися також комуністи під

керівництвом Федора з Янова (другого секретаря КПЗУ на Поліссі), Лопачука та Прокоповича [25, 55].

Головними умовами тимчасового союзу з комуністами за мемуарами Петра Башука були: надати людей під команду ОУН, не відновлювати КПЗУ, не вести комуністичної пропаганди та дотримуватися військової дисципліни.

Комуністам у випадку провалу повстання було гарантовано безпеку, і на

їх пропозицію військовий відділ було названо «Поліським Лозовим Козацтвом». У свою чергу члени ОУН обіцяли впродовж двох днів надати зброю та старшин, а також ввели до складу повстанського проводу Федора [25, 55-59].

Першою акцією новоствореної формації стало роззброєння польської протилетунської станиці в с. Клісах Дорогичинського повіту, де було здобуто 18 рушниць, 6 револьверів, дві скриньки набоїв і скриньку гранат.

Звідти повстання блискавично поширилися по всій околиці. Упродовж трьох днів повсталі за допомогою місцевих селян майже без спротиву «роззброїли ще дві станиці коло Янова», а також «постерунки поліції» (поліцейські відділки) в околицях Скибич, Кліців, Мотоля та інших сіл, захопивши значну кількість гвинтівків, один кулемет та набої.

Збройні загони з місцевих селян були створені також у Гувові, Кленках, Окдимирі, Скибичах, Стрільній.

Повстанці здійснили декілька успішних сутичок з польськими військами, що відступали, виступивши на захист від мародерів селищ, розташованих вздовж дороги Кобрин – Дорогичин – Пинськ. На відтин-

ку С. Левицького («Кліща») було знищено кілька підрозділів польської кінноти.

Згодом було сформовано військовий штаб Поліського лозового козацтва, до якого увійшли колишній старшина польської армії В. Війтюк («Погоня»), В. Загакайло («Білий»), Ховайло («Ромашківський») та ін. Очолив відділ П. Башук – «Чок». Чисельність повстанців дорівнювала 500 осіб [19, 192; 25, 56-58].

Перші успіхи окрилили «лозовиків» та додали додаткового клопоту його керівництву. «Ліс наповнився повстанцями, – писав у своїх «Спогадах» Петро Башук. – Треба їх повстанського розуму навчити і про все подбати. Старшина-повстанець мусить бути універсальний. Він не може сказати: не вмю, я того не вчився, то не моє діло і т. д. Він мусить бути військовиком, організатором, бойовиком, господарем і навіть духовником... знавцем зброї, топографії» [25, 58].

Досвід, набутий у лавах Лозового козацтва, виявився у нагоді Олені Степурі-Пеленській, яка з початком німецько-польської війни 1939 року на чолі невеликого загону з 15 осіб сміливо вступила у бій з польськими військами на трасі Луцьк-Львів на Волині. За однією з версій, вона загинула під час цього нерівного бою [28].

Зі вступом 18 вересня 1939 року на територію Західної України частин Червоної Армії Поліське лозове козацтво опинилося у складній ситуації через те, що в ньому було чимало симпатиків комуністичної ідеології.

Деякі члени Організації українських націоналістів (П. Башук, В. Загакайло, С. Левицький, А. Мандзій, Ховайло) з наближенням радянських військ вирішили повернутися у Галичину та на Волинь.

Перед відходом Петра Башука відділ Поліського лозового козацтва налічував 218 добре озброєних вояків. Команду Поліським лозовим козацтвом та провід ОУН на Поліссі перебрав поручник Володимир Війтюк – «Погоня» [25, 60].

Іван Скоп'юк

За деякими даними, під його керівництвом 22 вересня 1939 року відділ Лозових козаків звільнив м. Дорогичин від польської облоги, а наступного дня відступив під натиском радянських військ і невдовзі був розформований, а його керівники перейшли у глибоке підпілля.

Незадоволення радянською владою призвело до того, що у 1940 році «лозовики» зорганізували самостійно чинний протибільшовицький виступ, що довів до арештів і головного процесу Адамського і тов.» [19, 192].

Проте арешти і репресії Лозового козацтва на цьому не припинилися. Так, наприкінці березня 1940 року радянськими спецслужбами був підступно заарештований, а згодом розстріляний заступник крайового провідника ПЗУЗ та командир Поліського лозового козацтва поручник Володимир Війтюк – «Чорний-Погоня» [5].

7 січня 1941 року радянські чекісти заарештували обласного провідника ОУН Волині Івана Скоп'юка – «Сатану», який 13 липня 1941 року був засуджений до роз-

Федір Одрач (1912-1964) – український письменник, вояк Поліського лозового козацтва та УПА

стрілу (вирок виконаний у таборі біля радгоспу НКВС «Комунарка», що під Москвою) [23, 253].

Арешти та фізичне знищення більшовиками командного складу Поліського лозового козацтва напередодні німецько-радянської війни 1941-1945 років призвело до того, що ця військова організація тимчасово вимушена була припинити своє існування.

Напад 22 червня 1941 року фашистської Німеччини на Радянський Союз створив сприятливі умови для відновлення діяльності Лозового козацтва. Але ця сторінка історії вимагає додаткового наукового дослідження.

Так, П. Мірчук на сторінках вже згадуваної у цій статті праці писав, що у 1941 року з групою Лозових козаків через сестру відомого члена Організації українських націоналістів Сергія Качинського Г. Качин-

ську зв'язався Т. Бульба-Боровець, який у серпні того ж року «відновлює «Поліську Січ» (зручно зав'язуючи у своєму псевдо прізвище відомого провідного члена «лозовиків» А. Бульби з іменем романтичного Тараса)» [19, 192].

У той же час у своїх спогадах «Армія без держави» командир Української повстанської армії – Поліська Січ (УПА-ПС) Тарас Бульба-Боровець не тільки не згадує про цей випадок, але і взагалі ні словом не обмовився про сам факт існування Поліського лозового козацтва та його діяльності на Поліссі у 1941-1944 роках [4].

Брак архівних джерел, певна упередженість окремих військових мемуаристів та схожість назв бази Поліського лозового козацтва та військового формування Т. Бульби-Боровця примусили декотрих істориків припустити, що Лозове козацтво входило до складу військового формування УПА «Поліська Січ», у складі якого вони боролися з німецькими окупантами та радянськими партизанами.

«Перші збройні формування виникають стихійно у волинських і поліських лісах ще у 1941 року під такими назвами УПА «Поліська Січ», якою командував М. Боровець (псевдо Тарас Бульба), «Поліське лозове козацтво» та ін., – стверджував Юрій Киричук на сторінках своєї праці «Історія УПА». – Пізніше ці військові об'єднання отримають спільну назву – Українська Національна Революційна Армія (УНРА). В народі їх називали бульбівцями або бульбашами» [14].

В. Дзьобак на сторінках своєї монографії «Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському Русі опору (1941-1944)» (К., 2008) не підтверджує факту перебування Лозових козаків у 1941-1943 роках у складі військових формувань Т. Бульби-Боровця на Поліссі [7].

За версією Петра Мірчука, Поліське лозове козацтво, невдоволене політикою німецьких окупантів, увійшло до складу перших військових формувань, які були

створені під загальним керівництвом уповноваженого Проводу ОУН В. Сидором-Шелестом на Волині й Поліссі у жовтні 1942 року (командири: Сергій Качинський («Остап») та І. Перегійняка (Довбешки-Коробки). Саме з цих військових загонів невдовзі постала Українська повстанська армія, керівництво якою здійснювала ОУН(б) [19, 193-194].

Інший історик К. Бондаренко вважає, що колишні «лозовики» вступили в Українську повстанську армію у 1943 році (як і значна частина інших військових формувань, що були у більшості випадків насильно включені бандерівцями до складу УПА) [3]. Проте з цим категорично не погоджується дослідник Сергій Ткаченко.

«Но всё же остались несколько таких отрядов, – стверджує він у своїй книзі «Повстанческая армия: тактика борьбы» (Мінськ-Москва, 2000), – не подвластных ОУН, боровшихся с немецкими войсками, а позже и с советской властью. Это «Полесское лозовое казачество» и вооружённые отряды «Вольного казачества» [24, 26].

Пошуки «слідів» Лозового козацтва на території Полісся та Волині у 1943-1949 роках, ознайомлення з назвами куренів та загонів УПА показує, що військового формування під назвою «Поліське лозове козацтво» там не існувало.

У той же час у складі групи УПА-Захід, командиром якої був Василь Сидор, на терені 6 Воєнної округи (ВО) «Сян» у 1943-1944 роках успішно діяв відділ «Вовки» (командир Ягода-Черник), який, на думку автора цієї статті, по праву можна вважати прямим продовжувачем кращих традицій Лозового козацтва.

Після переходу радянсько-німецького фронту в 1944 року курінь «Вовки» у післявоєнні роки вели збройну боротьбу на території 28 Тактичного відтинку (ТВ) «Данилів» (Холмщина) [19, 206-207].

27 травня 1946 року цей підрозділ разом з польським підпіллям «Воля і незалежність» відзначився під час спільного наступу на м. Грубешів [15].

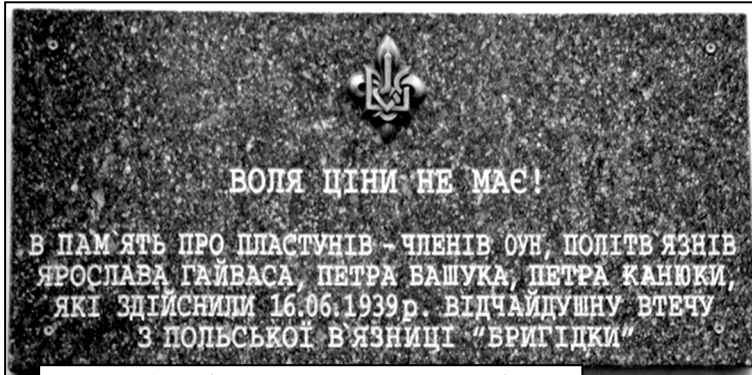
*Пам'ятник Ярославові Гайвасу,
Петрові Башуку, Петрові Канюці.
Львів, вул. Городоцька, 20*

Непрямим доказом того, що «лозовики» увійшли до складу Української повстанської армії можна вважати і популярний серед її вояків повстанський марш «Гей гу, гей га, нас було тридцять два...» (адже саме такою була кількість бойовиків групи «Вовки», очолюваної Василем Макаром у 1937 році на Поліссі) [16].

Спираючись на ці факти, можна з великою долею ймовірності стверджувати, що історична версія П. Мірчука більш достовірна, і саме до партизанських загонів УПА-Захід легендарного полковника Василя Сидора, що розташовувалися на Волині, наприкінці 1942 – на початку 1943 років перейшли майже всі колишні ветерани-бойовики підрозділів «Вовки» та Поліського лозового козацтва.

По-різному склалася доля колишніх організаторів та учасників Лозового Козацтва під час Другої світової війни.

Так, сучасним науковцям за допомогою архівних джерел вдалося відновити мало-

Барельєф пам'ятника «Воля ціни не має!»

відомі сторінки біографії вже згадуваного у цій статті активного діяча Поліського лозового козацтва (серпень-вересень 1939 р.) Василя Загакайла, який діяв під псевдами «Жук», «Береза», «Білий», «Зелений».

У липні 1941 року рій, який входив до 3-ї похідної групи ОУН(б), під керівництвом «Білого» переправився через р. Сян з метою досягнути міста Суми та Сумської області, щоб оголосити там Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 року і створити підпільну націоналістичну організацію [11, 84].

Про діяльність В. Загакайла на Сумщині з'ясувати поки що не вдалося, але з інших джерел відомо, що він разом із похідною групою ОУН дійшов до Києва. Потім, у 1943-1944 роках, був організаційним референтом Дрогобиччини. За антифашистську діяльність потрапив до рук гестапо. У результаті блискучої операції, проведеною українськими націоналістами на чолі з Романом Шухевичем, підпільникам вдалося вирвати Загакайла і Олексу Гасина «Лицаря» із Львівської в'язниці.

Василь Загакайло загинув у червні 1944 року героїчною смертю під час нерівного бою з німцями і власівцями у Верхньому Синьовидному, знищивши перед смертю дев'ятьох ворогів. Був похований у с. Сопіт Сколівського району [11, 84; 27, 86].

У смертельній та нерівній збройній боротьбі з іншим сильним ворогом – біль-

шовиками – віддали свої життя визначні організатори Поліського лозового козацтва: на той час голова рефентури СБ на ПЗУЗ Василь Макар-Сіроманець (загинув 14.04.1944 р. в бою з загонами НКВС на Костопільщині) та командир групи УПА-Захід полковник Василь Сидор-Шелест (вбитий у квітні 1949 р. чекістами під час бою у Перегінському, що

на Івано-Франківщині) [17, 97; 9, т. 3, 159].

Нелегким, повним випробувань був життєвий шлях Петра Башука. У вересні 1939 року Петро Іванович після передачі посади командира Поліського лозового козацтва В. Війтюку-Погоні за дорученням Організації переїхав до Львова, де був управителем переходової станції для полонених.

У 1943 році за антинацистську діяльність та належність до ОУН(м) був заарештований і вивезений німцями до концтабору Освенцим (Аушвіц). У грудні 1944 року був звільнений.

Після війни перебував в еміграції, спочатку в Західній Німеччині, а з 1949 року – у Вінніпезі (Канада). До самої своєї смерті – 29 травня 1995 року – Петро Башук брав активну участь у громадсько-політичному та культурному житті українців Канади [10, т. 2, 355].

На думку деяких сучасних дослідників та краєзнавців, з Поліським лозовим козацтвом також пов'язано життя українського письменника, уродженця Полісся, Федора Одрача (1912-1964).

Історична правда про Поліське лозове козацтво поступово повертається в сучасну Україну.

Так, 13 квітня 2008 року з нагоди 96-ї річниці створення української молодіжної організації «Пласт», на стіні колишньої в'язниці Бригідки (сучасного СІЗО, що на вулиці Городоцькій, 20, що у Львові) був

урочисто відкритий барельєф і пам'ятник трьом колишнім українським політ'язням – членам Пласту та Організації українських націоналістів: командирю Поліського лозового козацтва Петру Башуку та двом його товаришам – Ярославові Гайвасу та Петру Каноці під загальною назвою «Воля ціни не має!»

На барельєфі зображено трьох соколів, які символічно розірвали ґрати тюрми й утекли на волю.

Як стверджує анотаційна дошка до пам'ятника, він споруджений в пам'ять про

пластунів-членів ОУН, політ'язнів Ярослава Гайваса, Петра Башука, Петра Каноку, які здійснили 16.06.1939 р. відчайдушну втечу з польської в'язниці «Бригідки».

Визнання вояків Поліського лозового козацтва борцями за свободу і незалежність України та гідне вшанування їх пам'яті – не тільки наш моральний обов'язок перед наступними поколіннями, але і важливий крок до національної єдності, іспит на політичну та національну зрілість сучасної української еліти та всього українського народу.

ДЖЕРЕЛА

1. Архів Управління Служби Безпеки України у Львівській обл. – Спр. П–33843. – Т. 3. – Арк. 167–191.
2. Бедрій А. ОУН і УПА / А. Бедрій; Літ.- мовн. ред. Л. Полтава та ін. – Нью-Йорк : Укр. центр. інформ. служба, 1983. – 64 с.
3. Бондаренко К. Поліське лозове козацтво // Довідник з історії України / За ред. І Підкови та Р. Шуста. Т. 2. – К.: Генеза, 1995. – С. 382.
4. Див.: Бульба-Боровець Т. Армія без держави. Слава і трагедія українського повстанського руху. Спогади. – Київ-Торонто-Нью-Йорк: Фундація імені О. Ольжича. Фундація ім. С. Петлюри. – 270 с.
5. Див.: Василько Р. Степан Ніклевич-«Вірко» // Шлях перемоги. – 1997. – Ч.48 (26 листопада). – С.5.
6. Веденев Д. Одиссея Василия Кука. Военно-политический портрет последнего командующего УПА. – К.: К.И.С., 2007. – 208 с.
7. Дзьобак В.В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941-1944) / В.В. Дзьобак. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2008. – 260 с.
8. Дзьобак В.В. Деякі маловідомі сторінки діяльності ОУН-УПА на західно-українських землях в 1939-1944 рр. // Науково-методичні праці з історії СРСР. Збірка статей. Київський державний педагогічний інститут ім. О.М. Горького. – Київ, 1991. – С. 81-97.
9. Довідник з історії України. Т. 3. (Р – Я). / За ред. І. З. Підкови, Р. М. Шуста. – Київ: Генеза, 1999. – 688 с.
10. Енциклопедія Сучасної України / Під ред. І. М. Дзюби, А. І. Жуковського, О. М. Романова. – Т. 2 (Б-Біо). – К., 1995. – 871 с.
11. Іванущенко Г. Підпілля ОУН-УПА на Сумщині: деталізація подій через призму документів спецслужб // Діяльність підпілля ОУН на Сході України. Збірник статей. – Дніпропетровськ, Сідуоукраїнський дослідницький центр «Спадщина», 2010. – С. 79-103.
12. Квазіенциклопедія ОУН-УПА. – Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/encyclopaedia/v.html>.
13. Киричук Ю.А. Місце тероризму у визвольній боротьбі УВО–ОУН // Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ століття. Історичні нариси. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 556-573.
14. Киричук Ю. Історія УПА. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1991. – 55 с. / Режим доступу: http://lib.oun-upa.org.ua/kyryczuk/rozdil_1.html.

15. Див.: Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто-Львів, 2003. – Т. 39: Тактичний відтінок УПА 28-й «Данилів»: Холмщина і Підляшшя. – С. 451-482.
16. Див.: Мак Б. Василь Сидор-Шелест – командир УПА / Режим доступу: <http://ridnaukraina.com/view.aspx?type=news&lang=1&nid=188&id=9>.
17. Макар В. Когорти хоробрих // Життя і смерть полковника Коновальця. Збірка. – Львів: «Червона Калина», 1993. – С. 95-103.
18. Макар Володимир. Бойові друзі: Збірка спогадів з дій ОУН (1929 - 1945). – Торонто: Гомін України. Т.1. – 1980. – 415с.
19. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952. Документи і матеріали. – Львов, 1991. – 448 с.
20. Патруляк І.К. Військова діяльність ОУН (б) у 1940-1942 рр. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. – 598 с.
21. Посівнич М. Антипольська діяльність ОУН в Західній Україні (лютий–серпень 1939 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2008. – № 17. – С. 346-355.
22. Романів Семен. Революційна Сокальщина в моїх спогадах // Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. – Т. 2. – С. 108-124.
23. Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. – Львів – Нью-Йорк, 2002. – 430 с.
24. Ткаченко С.Н. Повстанческая армия (Тактика борьбы) / Под общ. ред. А.Е. Тарасова. – Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000. – 512 с.
25. Чок-Зборовський Ю. [Башук П.] Спогади надбужанця про Лозове Козацтво // Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1994. – Т. 3. – С. 51-63.
26. Шмігель М. Український легіон Романа Сушка. Напад зі Словаччини на Польщу (1939) // Український визвольний рух / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху. – Львів, 2007. – Збірник 11. – С. 81-94.
27. Шпіцер Василь, Мороз Володимир. Крайовий Провідник Володимир Тимчій - «Лопатинський». – Львів: Афіша, 2004. – 256 с.
28. Яровенко Е. Невідомий «золотий» вересень. Волинь 1939 / Режим доступу: http://yarovenkosp.ucoz.ru/publ/nevidomij_quot_zolotij_quot_veresen_volin_1939/1_naperedodni/15-1-0-152.